

EN TOCH IS HET EEN GOEDE JONGEN, MIJNHEER

Veel scholen krijgen regelmatig te maken met agressie-incidenten. Elke keer opnieuw zet zo'n incident de school op zijn kop en dringt de vraag zich op hoe een juist antwoord te formuleren op een dergelijke situatie die een veelheid aan vragen en gevoelens bij alle betrokkenen ontlokt. In de eerste plaats bij het slachtoffer en zijn directe omgeving en bij de dader en zijn omgeving, maar ook bij de school, de klasgroep, het leerkrachtenteam... Ligand, centrum voor preventief en herstelgericht werken, heeft heel wat ervaring in het aanpakken van agressie-incidenten. Niet enkel op school, maar ook in gezinnen en in voorzieningen van de bijzondere jeugdzorg. We willen graag met u op verkenning naar de gevolgen van dergelijke incidenten. Wie zijn de betrokkenen? Wat betekent dit voor hen?

Het vogelperspectief

We leven in vreemde tijden. Elke dag worden we overstelpt door nieuwsberichten die steeds weer bevestigen dat agressiviteit toeneemt en dat het met onze samenleving echt wel de verkeerde kant uit gaat. We krijgen de meest ernstige en onvoorspelbare feiten over ons heen gegoten. Via de media krijgen we zicht op de details van de feiten. We krijgen de dader in beeld. Wie is hij? Wat is er mis mee? Hoe komt het dat hij zo iets doet? Waar woonde hij en heeft nu echt niemand dat zien aankomen? Heel wat vragen waar wij een antwoord op wensen, willen we ons veilig voelen.

We willen dat de jongeren die dergelijke daden stellen de gevolgen van hun gedrag onder ogen zien en hun verantwoordelijkheid opnemen. Door hen inzicht te geven in hun gedrag willen we voorkomen dat ze dergelijke daden opnieuw stellen. M.a.w. we benaderen het vooral op een rationele manier. Maar zodra dergelijke incidenten zich dicht bij ons voordoen klinken vaak andere geluiden. Dan hoor je steeds vaker de roep naar repressie. "Gooi ze buiten!" "Sluit ze op!" "Stuur ze terug!" "Bootcamps!"

Dezelfde tegenstelling vinden we ook terug op onze scholen. Als agressie zich voordoet, dan gaan we dat beteugelen, want we willen dat de orde op school hersteld wordt. We richten ons hierbij vooral op de jongere die in de fout is gegaan en halen ons arsenaal aan middelen boven. Strafstudie, schorsing, uitsluiting... We vinden het erg belangrijk dat de andere jongeren en de schoolomgeving zien dat dit niet getolereerd wordt. We willen een veilige school met veel leerlin-

gen, waar iedereen zich goed voelt, waar op een rustige manier les kan gegeven worden en waar alle jongeren plichtsbewust hun verantwoordelijkheid nemen om te leren.

Onze focus is dus vooral gericht op de dader, degene die het feit gepleegd heeft. We moeten ons echter blijven afvragen wat de gevolgen van deze aanpak zijn, ook voor deze jongere. Welk pedagogisch signaal geven we?

Heel wat tijd en energie gaat in het zoeken naar de beste oplossing om dit niet meer te laten gebeuren op school. Er wordt jammer genoeg niet altijd even veel zorg en energie besteed aan ons slachtoffer. Wat minstens even belangrijk is.

Een beetje afbakenen...

Het is moeilijk te omschrijven over welk soort situaties het gaat. Een uitspraak kan bij de ene een lachbui tweebrengen, een ander kan dit als een bedreiging interpreteren en bang worden. En dat is wat voor ons centraal staat. Wij kijken naar de gevolgen van de agressie. Welke is de schade die toegebracht werd en wie draagt hier de gevolgen van? De incidenten waar wij mee te maken krijgen zijn meestal ernstige feiten, eigenlijk strafbare feiten. Soms werd al een procesverbaal opgesteld, soms nog niet. Het gaat telkens over situaties waarbij iemand de grens van een ander heeft overschreden, waardoor die ander daar onder lijdt. Het gaat dus eigenlijk over een inbreuk op intermenselijke relaties.

Ligand kreeg de voorbije jaren al heel wat te maken met incidenten waarbij sprake was van agressie: be-

EN TOCH IS HET
EEN GOEDE JONGEN,
MIJN MEER

JA JA, DAT
WAS IK VROEGER
OOK.

dreigingen van jongeren en leerkrachten, slagen, verwondingen, zware pesterijen, dreigend seksueel misbruik... Het gaat m.a.w. telkens om ernstig grensoverschrijdend gedrag waarbij de schade duidelijk voelbaar en merkbaar was, om situaties waarmee elke school te maken kan krijgen.

Wie is betrokken bij deze incidenten?

Als er een incident plaatsvindt op school, dan kijken we traditioneel naar de dader en het slachtoffer. Dat zijn de twee partijen die op dat moment in de kijker staan maar veelal staan we onvoldoende stil bij wat zo'n incident bij de omgeving teweegbrengt. Die omgeving is bij ernstige agressie-incidenten erg uitgebreid. Het gaat onder meer over de ouders van het slachtoffer. Stel je maar eens voor dat jouw kind met een gebroken neus thuiskomt van school. Wil je dan gehoord worden? Vind je dat je het recht hebt om daar op te reageren? Wil je inspraak in hoe de situatie verder aangepakt zal worden?

Ook de ouders van de dader zijn betrokken partij. Stel je voor dat je kind een ander kind de neus heeft stukgeslagen? Wil je dan gehoord worden? Wil je hier op

reageren? Wil je inspraak in wat er nu met je kind zal gebeuren?

Natuurlijk is ook de schoolcontext niet te verwaarlozen. Hoe reageren de klasgenoten? Hoe reageren hun ouders? Wat met het lerarenkorps? Hoe kijken zij naar de jongere en welke zijn hun vragen en verwachtingen? Maar ook het instituut "school"? Welke schade lijdt het als er zich agressie-incidenten voordoen?

Er zijn dus heel wat betrokkenen bij deze incidenten. Het is dan ook belangrijk enig zicht te hebben op wie zij zijn, welke schade zij geleden hebben en wat dergelijke incidenten met hen doen.

Het slachtoffer

Een voorbeeld uit de praktijk:

Tussen Els en Anthony klikt het niet. Al een hele tijd niet trouwens. Anthony ziet Els wel zitten, maar jammer genoeg is dit niet wederzijds. Dit heeft zo zijn gevolgen op het klasgebeuren. Voortdurende discussies, machogedrag van Anthony in de klas enz. Op een dag neemt Anthony Els vast bij haar

boezem en hij laat haar niet los. Els schreeuwt en stamp en vlucht uiteindelijk. Haar vriendin brengt de leerlingbegeleiding op de hoogte. De school tilt zeer zwaar aan dat gedrag en men ziet hierin een poging tot aanranding.

Anthony wordt van school verwijderd. Als ik aan Els vraag wat zij nu nodig heeft om verder te gaan, zegt ze me dat ze niet weet wat ze moet doen. Ze is erg bang voor Anthony en zijn vrienden. Ze weet niet wat ze moet doen als ze Anthony op straat tegenkomt. Ze is bang dat hij haar na schooltijd zal opwachten... Els is bang en onzeker geworden.

Als de school in dergelijke situatie kiest voor de verwijdering van Anthony lost dit voor Els eigenlijk niet veel op. De gecontroleerde omgeving die haar rust en veiligheid zou kunnen bieden bij confrontatie valt weg waardoor haar angst groter wordt. Deze angst zou haar dagelijkse functioneren kunnen beïnvloeden.

Agressie-incidenten lokken bij slachtoffers heel wat vragen uit. Waarom is dat gebeurd? Waarom met mij? Wat heb ik gedaan? Wat kon ik anders doen? Vragen waar eenieder die slachtoffer is van agressie, echt mee

worstelt. Vragen die eigenlijk enkel door de dader kunnen beantwoord worden.

Deze incidenten geven het slachtoffer niet enkel een deuk in hun zelfbeeld en vertrouwen. Ze tasten ook de veiligheid van de persoon aan.

En dan merk je op school dat slachtoffers stiller zijn, meer ziek thuis zijn enz. Meestal is dit dan de uiting van hun gevoelens van machteloosheid, kwetsbaarheid. Men voelt zich klein en nietig. Men trekt zich als het ware terug om controle te houden over zijn eigen situatie.

De dader

Een voorbeeld uit de praktijk:

Jan moet een pasje hebben om over de middag de school te kunnen verlaten. Hij heeft het pasje niet bij zich en mag bijgevolg van de leerkracht die toezicht houdt, de school niet verlaten. Het komt tot een discussie en uiteindelijk pakt Jan de leerkracht bij de kraag vast, duwt hem tegen de schoolpoort en bedreigt hem. Hij balt zijn vuist en duwt hem onder het gezicht van de leerkracht, waarna hij de school verlaat.

Als een jongere een daad van agressie gesteld heeft, dan maakt hij of zij meestal kennis met de tuchtprocedure. De ene kent die procedure al wat langer dan de andere. Sommigen komen er voor het eerst mee in aanraking. Die procedure zal bepalen hoe omgegaan wordt met dergelijk gedrag en wat de gevolgen zijn voor de dader.

Het feit dat de dader hiermee in contact komt is op zich geen enkel probleem, maar er zijn neveneffecten. De jongeren van zijn klas gaan naar huis en vertellen wat gebeurd is. De ouders reageren hierop. Het wordt doorgezegd. Het duurt niet lang of de jongere die verantwoordelijk is krijgt het gevoel dat hij “bekken” wordt. En dit plaatst de jongere in een soort isolement. Zijn eigen omgeving keurt het gedrag af, wat de jongere nog meer het gevoel geeft alleen te zijn, of de ouders nemen het de school kwalijk dat dit is kunnen gebeuren, waardoor de jongere in loyaliteitsproblemen komt. Toegegeven, er zijn uitzonderingen.

Onze praktijk leert dat heel wat jongeren vaak te weinig stilstaan bij wat de gevolgen van bepaalde acties zijn. En heel wat jongeren hebben nadien ook vlug spijt van wat ze gedaan hebben en willen dit eigenlijk zo vlug mogelijk ongedaan maken. Als wij merken dat zij de verantwoordelijkheid voor hun gedrag opnemen en spijt hebben van wat ze gedaan hebben, stemt ons dat toch een beetje gemoedelijker. En vaak geven we hen een nieuwe kans.

Maar er zijn nu eenmaal die jongeren die zich nu net door hun stoere en soms agressieve gedrag een identiteit aanmeten of zich verschuilen achter dergelijk gedrag. Dit zijn de gekwetste zielen. Prof. Johan Dekker van de vakgroep Jeugdcriminologie aan de KU Leuven omschrijft deze jongeren als jongeren die gegijzeld zijn. Die mentaal gevangen zijn. Jongeren hebben fundamenteel recht op graag gezien zijn, verzorgd worden enz. Indien dit ontbreekt ontstaat pijn. Existentiële pijn die niet verteert, niet compesteert, maar

blijft woekeren, al dan niet bewust. Dit proces leidt tot een destructief recht (Nagy) of “er is mij zoveel aangedaan dat ik nu het recht verworven heb om iets terug te doen”, met als doel zijn eigen significante derden te treffen.

Deze jongeren blijken in de praktijk vaak “de dader” te zijn en blijken een veel grotere kans te hebben om weggestuurd te worden van school. Wat een nieuwe kwetsing betekent.

Ouders van het slachtoffer

Wat als je kind slachtoffer is van een incident? Wat gaat er dan door je heen? Denk maar aan pesterijen. Het is moeilijk om dit in woorden te vatten. Mensen worden overspoeld met vragen zoals: Waarom mijn kind? Hoe zit het met de veiligheid van mijn kind? Wie zijn diegenen die mijn kind dit aandoen? Waarom heeft die dader dat gedaan? Waar dacht hij aan op dat moment? Welke garanties heb ik dat dit niet meer gebeurt?

Ook de ouders zijn slachtoffer. Ze zijn kwaad, soms woest om wat er met hun kind gebeurde. Wie denkt die dader wel dat hij is? Met welk recht? Ik zal hem eens leren?...

Tegelijk hebben veel ouders het gevoel dat ze gefaald hebben, dat ze hun kind tekort gedaan hebben. Zij konden hun kind niet beschermen. Ze waren er niet bij. Men wil dan ook op de eerste plaats dat de gevolgen voor hun kind minimaal zijn.

Ouders van de dader

Hoe moeilijk moet het voor ouders niet zijn om te horen dat hun kind zich agressief heeft gedragen op school en daarbij mensen heeft gekwetst (fysiek of emotioneel). In het overgrote deel van de situaties verwachten zij dit niet van hun kind. De ouders proberen in goede en kwade tijden hun best te doen om de omstandigheden te creëren waarin hun kinderen op een goede manier kunnen groeien en ontwikkelen. Dergelijke berichten halen even hun wereld overhoop. Ook zij hebben het gevoel gefaald te hebben, niet geslaagd te zijn in de opvoeding van hun kind.

De ouders vrezen ook voor de toekomst van hun kind. Moet hij nu weg uit school? Wat met zijn vrienden? Waar moet hij heen? Welke kans zal hij krijgen als hij nu halfweg het schooljaar moet overstappen omwille van agressief gedrag? Wie zal hem willen?

We merken dat de ouders van de dader het erg moeilijk hebben met de positie waarin zij terechtkomen. Zij worden heen en weer geslingerd tussen de liefde voor hun kind en de afwijzing van het gestelde gedrag. We horen tijdens een herstelgericht groepsoverleg ook erg vaak dat zij hun kind al gestraft hebben en zij ook niet akkoord gaan met hetgeen hun kind deed, maar ze melden er ook wel bij dat het geen slechte jongen is.

De mensen schamen zich ook heel erg voor wat hun kind gedaan heeft, soms nog meer dan de dader zelf en dit vooral omdat zij veel beter beseffen wat de gevolgen van het gestelde gedrag kunnen zijn.

De school

Scholen komen regelmatig in contact met agressie tussen leerlingen onderling, maar ook tussen leerlingen en leerkrachten. Bij dergelijke incidenten is het voor de school onmogelijk om geen stelling te nemen. De school heeft een verantwoordelijkheid en doordat het feit zich binnen de schoolmuren heeft afgespeeld moet de school hier iets mee doen. Een probleem hierbij is dat de school automatisch ook betrokken partij is in het conflict. Men heeft als instituut ook schade geleden.

En dat instituut heeft er belang bij dat er ernstig en ook snel gereageerd wordt: de school dient duidelijk te maken waarvoor ze staat en het signaal te geven dat dergelijk gedrag aangepakt wordt. Dat is niet alleen belangrijk voor de betrokkenen, maar ook voor de bredere schoolomgeving. Mensen willen weten wat een school doet als er zich ernstige incidenten voordoen.

Het is een erg moeilijke taak om bij dergelijke incidenten een beslissing te moeten nemen. Want vaak gaat het niet enkel om het incident en de directe betrokkenen, maar staat de school ook van binnenuit onder druk om “het probleem” te verwijderen. En vooral als personeelsleden slachtoffer zijn van de situatie. Dan komt ook nog eens loyaliteit, gezagspositie en zo meer meespelen.

Composteren

Het is belangrijk voor alle betrokkenen bij agressie-incidenten dat zij de kans krijgen om opnieuw vat te krijgen op hun eigen leef- en gevoelswereld. Dit kan door hen te helpen antwoorden te vinden op vragen die ze zich stellen en die hen beletten de “draad” weer op te nemen. Deze antwoorden helpen hen de negatieve gevoelens die hen blokkeren te laten composteren. Dit heeft als gevolg dat men “rijker” kan worden na een incident. Het kan dus zijn dat het echt aanpakken van dergelijke incidenten winstkansen geeft voor iedereen die erbij betrokken is.

Eén van de technieken om dit te bereiken is hergo (herstelgericht groepsoverleg). Slachtoffers komen er sterker uit. De machteloosheid waarmee zij gecon-

fronteerd worden vermindert en men krijgt het gevoel zich terug boven de feiten te kunnen tillen. Zij krijgen antwoorden op de vele vragen.

Ook voor daders biedt een dergelijke aanpak nieuwe kansen. Zij krijgen de kans de gevolgen van hun acties te ervaren en hun fout goed te maken. De kracht hiervan is niet te onderschatten. De ervaring je fout te kunnen rechtzetten en je hierin door je omgeving gesteund te weten, biedt sterke kansen voor de toekomst. Het creëert soms nieuwe openingen in het traject van een leerling.

Tot slot

Agressie-incidenten zijn niet snel op te lossen. De schade die door het incident werd aangebracht, is zo groot dat het erg belangrijk is om goed in kaart te brengen wat de schade is en wie welke schade geleden heeft. We merken dat het weinig zin heeft na een incident verder te gaan als er geen aandacht besteed wordt aan de kwetsing bij de verschillende partijen. Als met deze kwetsing niks gebeurt, blijft men dit meedragen en groeit de frustratie. Wat op zijn beurt tot destructief recht kan leiden... en eventueel agressie. Aandacht voor de slachtoffers blijft uiterst belangrijk. We stellen vast dat daders vaak slachtoffer waren en slachtoffers ook dader worden. We geloven dat door de mensen te betrekken in het herstellen van dergelijke situaties veel frustraties kunnen vermeden worden.

Johan HAMERS

Ligand, centrum voor preventief en
herstelgericht werken
Meensesteenweg 28, 8500 Kortrijk
056/32.72.87
Johan.hamers@ligand.be

BIBLIOGRAFIE

- CLAES, E., DEKLERCK, J., MARCHAL, A. & PUT, J. (2008). *Herstel en jeugd: nu in het (r)echt*, Die Keure, 2008, 2, 21-38.
- BOSZORMENYI-NAGY, I. EN SPARK, G.M. (1973). *Invisible Loyalties. Reciprocity in Intergenerational Family Therapy*. New York, Brunner/Mazel, 1973.
- WALGRAVE, L. & VETTENBURG, N. (2006). *Herstelgericht groepsoverleg: Nieuwe wegen in de aanpak van jeugddelinquentie en tuchtproblemen*, LannooCampus.